

Zápis

z obhajoby disertační práce pana Jakuba Stejskala

konané dne 25. 4. 2014

téma práce: „Druhá příroda. Příspěvek k sociální filozofii umění“

přítomní: Mgr. Jakub Stejskal, Prof. PhDr. Vlastimil Zuska, CSc., doc. Tomáš Kulka Ph.D., Doc. PhDr. Roman Dykast, CSc

Předseda komise p. Tomáš Kulka zahájil obhajobu a představil přítomným kandidáta.

Školitel p. Vlastimil Zuska představil doktoranda a seznámil komisi s uchazečem a jeho disertační prací. Podle školitele se doktorand po celou dobu držel projektu, se kterým byl přijat, na disertaci pracoval pečlivě a houževnatě. I přesto, že autor nakonec zredukoval odbočky, je výsledný text značně rozsáhlý. Vedle nesporného zvládnutí autorů vnášených do hry práce vykazuje i nadprůměrnou míru originality.

Kandidát p. Jakub Stejskal seznámil přítomné se svou disertační prací. Sdělil zejména: Nejdůležitější výkladovou linií práce je pokus zformulování odpovědi na otázku, v jakém smyslu může být umění zdrojem poznání o povaze společnosti v podmínkách modernity. Autor se snaží rekonstruovat cosi, co nazývá „sociální filozofie“ umění, kterou považuje za slepé místo estetiky. Odráží se od sdíleného motivu pokantovské filozofie umění, že umění má mít afirmativní, domestikující funkci – umožňuje, aby se subjekt cítil doma v druhé přírodě. To se může jevit jako paradoxní vzhledem k teoriím dvacátého století, které naopak zdůrazňovaly znejist'ování jako klíčový aspekt umění, autor však chce ukázat, že se o paradox nejedná. Počátky dané doktríny nachází u Rousseaua, který tvrdí, že ve společnosti, kde vládne obecná vůle – tedy kde se vůle vyjádřená v ústavě zároveň odráží v mravech lidí – jako manifestace této obecné vůle spontánně vzniká estetická kultura („veřejná slavnost“). Ve společnosti konce 18. století ovšem estetická kultura spontánně nevzniká a místo ní působí instituce umění. Toto institucionalizované umění neškodí, ale ani ničemu nepřispívá; může dokonce vést k úpadku mravů. Autor se pokouší vysvětlit tuto rousseauovskou doktrínu na pozadí ideje „druhé přírody“, podle níž člověk získává inkulturací jakousi druhou přirozenost. Disertační práce rekonstruuje dějiny užití pojmu druhé přírody. V moderní době tento pojem získává ambivalenci: na jednu stranu pojmenovává druhý domov, který člověk musí vybudovat, na druhou stranu začíná konotovat rigidní strukturu společnosti – kvazipřírodní zákony, které nezohledňují lidskou vůli. Nejvlivnějším řešením této ambivalence je názor, že umění v moderní odkouzlené společnosti nemůže zajistit smíření, ale může na něj nepřímo poukazovat. Tuto pozici vyjadřuje Stendhalův obrat „*promesse du bonheur*“ a v teorii ji nejvlivněji reprezentuje Adorno. Kandidát ve své disertační práci tento postoj kritizuje, poukazuje na jeho schematičnost, a snaží se poskytnout analýzu, která vychází z pojmu druhé přírody, ale nevede k podobné schematičnosti.

Poté byly představeny závěry posudků nepřítomných oponentů. Předseda komise přečetl posudek Dr. Marka Hrubce. Posudek vytýkal kandidátovi užití zdrojů odlišné úrovně (slovníková hesla vedle odborných analýz) a nastínil možnost dalšího prohloubení práce s ohledem na pozdější vývoj kritické teorie oproti její autorem zohledňované fázi. Oponent zároveň označil disertaci za nadstandardní práci, jež si zaslouží uznání. Doporučil práci k obhajobě a navrhl udělení titulu Ph.D. Poté byl kandidát vyzván, aby zohlednil posudek druhého oponenta, Dr. Michaela Hausera, v rámci své obhajoby.

Kandidát p. Jakub Stejskal postupně odpověděl na posudky oponentů. Nejprve reagoval na řadu výtek Dr. Hausera: 1) Dr. Hauser vytkl kandidátovi, že vyvozuje z kantovské estetiky protichůdné závěry: jak prosazování autonomie umění, tak i její negování. Podle Jakuba Stejskala se jedná jen o zdánlivý rozpor: Kant nastavil základní rámec debaty, ve kterém se odehrává jako obhajoba, tak i kritika autonomie. 2) Dr. Hauser se ptá, jaké sociální poznání podle autorovy koncepce má umění přinášet. Autor ve své odpovědi tvrdí, že v tradici odvozené od Rousseaua má estetické poznání afirmativní povahu ve vztahu k sociálnímu, klíčové ale je, že toto estetické poznání (normativita vkusu v kantovském smyslu) není vázáno na poznání sociální normativity: umění přivádí naši pozornost ke konturám sociální druhé přírody. 3) Na otázku, jak může sociálně přijímat povahu substrátu estetické soudnosti, autor odpovídá odkazem k některým interpretům Kanta, kteří se snaží vysvětlit antinonii soudu vkusu bez odkazu k říši nadmyslna. Autor přijímá názor Johna McDowella, podle nějž je naše estetická zkušenost skrz naskrz konceptualizována, a proto by bylo oproti Kantově požadavku bezpojmovosti estetického soudu správnější tvrdit, že soud vkusu není vázán *určitým* pojmem. 4) Dr. Hauser vytyká autorovi, že arbitrárně zohledňuje pouze rané myšlení Györgye Lukáče. Podle kandidáta je ale tato redukce oprávněna, protože klíčovým pojmem „druhá příroda“ se Lukács zabývá právě v rané *Teorii románu*. 5) Oproti výtce oponenta, že přehlíží nuancovanost marxistické kritiky kultury, se autor domnívá, že zohledňuje její dominantní proud, který akcentuje ambivalentní charakter umění jako něčeho, co je ideologické a zároveň schopné kritiky ideologie; autor je dalek tomu interpretovat umění jako jednoduchou determinaci nadstavby základnou. 6) Kandidát přijímá výtku dr. Hausera, že v jeho výkladu Adorna nebyly dostatečně rozlišeny instrumenální a mimetická racionalita. Poznává, že Adornovo pojetí sféry estetična jako posledního útočiště, kam bylo procesem osvícenství vytačeno mimetické myšlení, a tedy jako posledního dispozitivu obrany proti účelové racionalitě, mu dává právo zařadit Adorna do tábora autorů, které kritizuje. Oproti výhradě dr. Hrubce k užití slovníkových zdrojů se kandidát hájil tím, že tak činí v případě obecných a komplexních pojmů jako je sociální filosofie nebo smíření, kdy se mu tento postup zdá adekvátní. Školitel k tomu poznamenal, že zdrojová vertikálnost zde odpovídá různým úrovním obecnosti, které se v textu práce vyskytují.

Diskuse:

Předseda komise otevírá diskusi.

Školitel p. Vlastimil Zuska se ptá na roli, kterou v rámci disertace hraje R. G. Collingwood. Kandidát jeho zařazení zdůvodňuje tím, že se jedná o jednoho z mála filozofů umění mimo německou tradici, kdo chápe umění jako součást procesu odkouzlování. Je zde tedy možné najít paralely s Adornovým nahlížením umění v perspektivě smíření jakožto korektivu osvícenství nebo s motivem deialektiky vytváření a narušování iluze, který rezonuje u Isera. Kandidát ovšem uznává, že z Collingwooda, v jehož pojetí se umění podílí na odkouzlení tím, že nám přináší poznání našich emocí skrze imaginaci, toho nakonec v disertaci zůstává jen málo: na rozdíl od magie umění není pouze vyjádřením emoce, ale naznačením jejích kontur.

Předseda komise p. Tomáš Kulka se ptá, v čem kandidát vidí přínos konceptualismu. Kandidát odpovídá, že jedním z motivů disertace je obhájit, že konceptualismus splňuje požadavek poskytovat přístup k druhé přírodě, kladený na moderní umění. Polemizuje tak s vlivnými interprety kritické (Buchloh) i analytické (Schellekens – Goldie) linie, kterým zůstává uzavřena možnost vykládat konceptuální umění jako zkušenost náhledu na kontury našeho habituálního chování. Podle těchto interpretací představuje konceptualismus slepé

Rameno, protože odmítá vytvářet krásné zdání a tím pádem rezignuje na domestikující jádro umění. Kandidát se naproti tomu snaží ukázat, že (post)konceptualismus nelze šmahem odmítnout jako pouhou módu, ale že je možné jej naopak chápat jako modernistické umění, které v mnoha svých kanonických projevech přivádí naši pozornost k neurčitým pojmům sociální druhé přírody, která formuje naše životy. Uvádí jako příklad performance Vita Acconciho, které podle něj jsou v souladu s intencí formulovanou např. Collingwoodem. Na doplňující otázku předsedy komise kandidát odpovídá, že chápání konceptualismu jako součásti modernismu není ojedinělé, ale že se s tímto názorem můžeme setkat u řady autorů, např. u Petera Osborna.

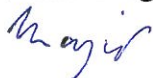
P. Roman Dykast poukazuje na dobový kontext Rousseauových idejí ve vztahu k Rameauovi a ptá se, zda je možné aplikovat intence Rousseauova protestu proti notovému písmu coby projevu institucionalizace umění na konceptuální tvorbu, např. na odmítnutí notace u Johna Cage. Kandidát odpovídá, že se domnívá, že je skutečně možné číst avantgardní snahy o překonání instituce umění jako pokusy o vytvoření „veřejné slavnosti“ v rousseauovském smyslu. Poznává ovšem, že „bezprostřednost srdcí“, které v tomto pojetí umění dopomáhá dosáhnout, neznamená návrat k „první přírodě“: institucionalizace umění už neumožňuje návrat do ztraceného ráje nevinnosti.

Předseda komise p. Tomáš Kulka uzavřel obhajobu konstatováním, že debata byla plodná a výhrady oponentů byly zodpovězeny. Poznamenal, že průběh obhajoby by mohl být zajímavější, kdyby jí byli oponenti přítomni.

Vyhlášení výsledku tajného hlasování: počet členů komise: 5 – přítomno členů komise: 3 – kladných hlasů: 3.

Na základě výsledků hlasování 3/0 komise navrhla udělit titul doktor (Ph.D.).

Zapsal: Václav Magid

Podpis předsedy komise:

